

Скупейко В.В.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Львівський університет бізнесу та права

ДОМІНАНТНІ НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Скупейко В.В. Домінантні напрями зміцнення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. У статті наведено домінантні напрями зміцнення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств у світовій практиці. Визначено місце ринку земель сільськогосподарського призначення в країні. Перелічено базові інструментарії управління конкурентоспроможністю сільськогосподарського підприємства. Окреслено роль стратегічних рішень як елементу інструментарію управління конкурентоспроможністю підприємства. Визначено місце формування теоретико-методологічного базису управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: конкурентоспроможність, сільськогосподарські підприємства, напрями зміцнення, земельний ринок, інструментарій управління, конкурентна боротьба, світовий досвід.

Скупейко В.В. Доминантные направления укрепления конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий. В статье приведены доминантные направления укрепления конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий в мировой практике. Определено место рынка земель сельскохозяйственного назначения в стране. Перечислены базовые инструментари управления конкурентоспособностью сельскохозяйственного предприятия. Очерчена роль стратегических решений как элемента инструментария управления конкурентоспособностью предприятия. Определено место формирования теоретико-методологического базиса управления конкурентоспособностью сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: конкурентоспособность, сельскохозяйственные предприятия, направления укрепления, земельный рынок, инструментарий управления, конкурентная борьба, мировой опыт.

Skupeyko V.V. Primary ways for enhancing the competitiveness of agricultural firms. The article considers the primary ways for enhancing the competitiveness of agricultural firms, based on international practice. The next section determines the significance of agricultural land market in Ukraine. The article describes a basic toolkit for competitiveness management in agricultural companies. In the next paragraph, the author gives a detailed account of strategic decisions as an integral component of the competitiveness management toolkit. The author also draws attention to the theoretical and methodological base for competitiveness management of agricultural enterprises.

Key words: competitiveness, agricultural firms, enhancement ways, land market, management toolkit, competition, international practice.

Постановка проблеми. Велике значення в контексті формування теоретико-методологічного базису управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств, окрім вивчення монографічних наукових досліджень, статей, навчально-методичної літератури, відводиться й узагальненню світового досвіду в цій сфері. Як правило, такі аналітико-прикладні матеріали, з одного боку, містять положення та висновки, що переконливо доводять концептуальні постулати або ж дають змогу ідентифікувати умови, за яких політика, що планується до реалізації, буде найбільш ефективною, містять нестандартні рішення та дії підприємств, які всупереч установленим принципам приводять їх до успіху, а з іншого – підтверджують помилки під час управління розвитком чи окремими функціональними напрямками діяльності підприємств, указують на умови, за яких реалізувати певні заходи недоречно або якими мають бути додаткові чинники успішності реалізації політики, і т. ін.

Не винятком є й сфера забезпечення конкурентоспроможності підприємства, у т. ч. у такому виді економічної діяльності, як сільське господарство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Світовою практикою напрацьовано безліч теоретико-методичних та прикладних постулатів і прикладів, які значно доповнюють і розвивають теоретико-концептуальні напрацювання у цьому напрямі та були описані в багатьох наукових працях як вітчизняних, так і іноземних учених-економістів [1–15]. Більше того, позитивний досвід зарубіжних держав у частині ефективної політики зі зміцнення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, по-перше, вказує на те, що тут важливими є не лише макrorівневі аспекти управління, а й значна роль відводиться органам державного управління, які власними регулюючими заходами можуть сприяти реалізації конкурентних переваг підприємств, зокрема в умовах відкритості ринків та виходу на ринки інших держав, а по-друге, надає приклади такої державної політики.

Формулювання цілей статті. Попри наявний масив наукових досліджень недостатньо приділено уваги інструментарію управління конкурентоспроможністю сільськогосподарського підприємства в напрямі зміцнення їх конкурентного положення на світовому ринку.

Виклад основного матеріалу. Звернімо увагу, що за результатами аналізу профільної літератури [1–15] можна виділити такі найбільш часто використовувані у світовій практиці напрями політики посилення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств (рис. 1).

Зокрема, вони стосуються забезпечення вищої фінансово-економічної ефективності господарювання, доступності інвестицій та фінансів, страхування ризиків, гарантування якості та стандартності продукції, реалізації соціальної ролі та місії сільськогосподарських підприємств і т. ін.

У багатьох наукових дослідженнях з аналізованої проблематики наголошується, що основою і вихідною умовою ефективності функціонування, розвитку та забезпечення конкурентоспроможності підприємств сільського господарства є становлення та ефективне регулювання земельних відносин. Власне, як уже зазначалося, однією з особливостей сільськогосподарського виробництва є те, що земля є його головним активом. Відповідно, «...капіталізація земельних відносин, оцінювання земель, залучення іпотеки, введення вартості землі як активу балансу підприємств принципово змінили ситуацію як у сільському господарстві, так і в економіці країн ЄС, Японії та Китаю у цілому» [14, с. 49].

Попри те, що питання «запуску» ринку земель сільськогосподарського призначення в країнах із недостатньо розвиненим інституційним та інфраструктурним забезпеченням таких процесів, несформованістю дієвих «фільтрів» і засобів протидії корупційним оборудкам та спекулюванню на торгівлі землею об'єктивно складне і стримується суспільно-громадським середовищем, у більшості економічно розвинених держав світу реформування аграрного сектора та земельних відносин здійснювалося за напрямками: формування основоположного інституційно-правового базису, роздержавлення земель та рівний доступ до них, приватизація землі та стимулювання приватного сектору, вільна конкуренція на ринку землі та ефективне його

державне регулювання, розвиток процесів співробітництва в аграрній сфері, удосконалення системи соціального захисту сільського населення від ризиків, пов'язаних із реформуванням та реорганізацією земельних відносин [15, с. 165].

Водночас такі процеси можуть бути ефективними за умови застосування певного арсеналу відповідних засобів: управлінського та організаційного блоків, а також блоку реалізації.

Необхідно акцентувати увагу на тому, що всі елементи управління повинні бути спрямовані на досягнення попередньо сформованої цілі з дотриманням принципів конкурентоспроможності. Зауважимо, що принципи лише слугують орієнтирами під час побудови політики і прийнятті управлінських рішень. Безпосередня ж реалізація стратегічних і тактичних планів із забезпечення конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств потребує застосування відповідного інструментарію (рис. 2).

У класичному розумінні його елементами є об'єкти та суб'єкти управління конкурентоспроможністю, механізми (з відповідними інструментами, засобами та заходами), а також складники політики забезпечення: цілі та завдання, функції, принципи, стратегії та засоби їх реалізації.

Склад суб'єктів управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств доволі варіативний. Беззаперечно, що головним суб'єктом виступають засновники (власники) та топ-менеджмент суб'єкта господарювання. Ця ініціативна група має весь час залишатися центральним суб'єктом політики. Разом із тим у процесі реалізації цілей і завдань посилення і реалізації конкурентних переваг у тих чи інших напрямках або видах діяльності, сферах суспільного життя підприємства залучають до виконання відповідних заходів інших зовнішніх суб'єктів.

При цьому важливою є їх ідентифікація за напрямками: приналежність, легітимність, вплив на об'єкти конкуренції, безпосередня участь,

Рис. 1. Домінантні напрями зміцнення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств у світовій практиці

Джерело: узагальнено автором

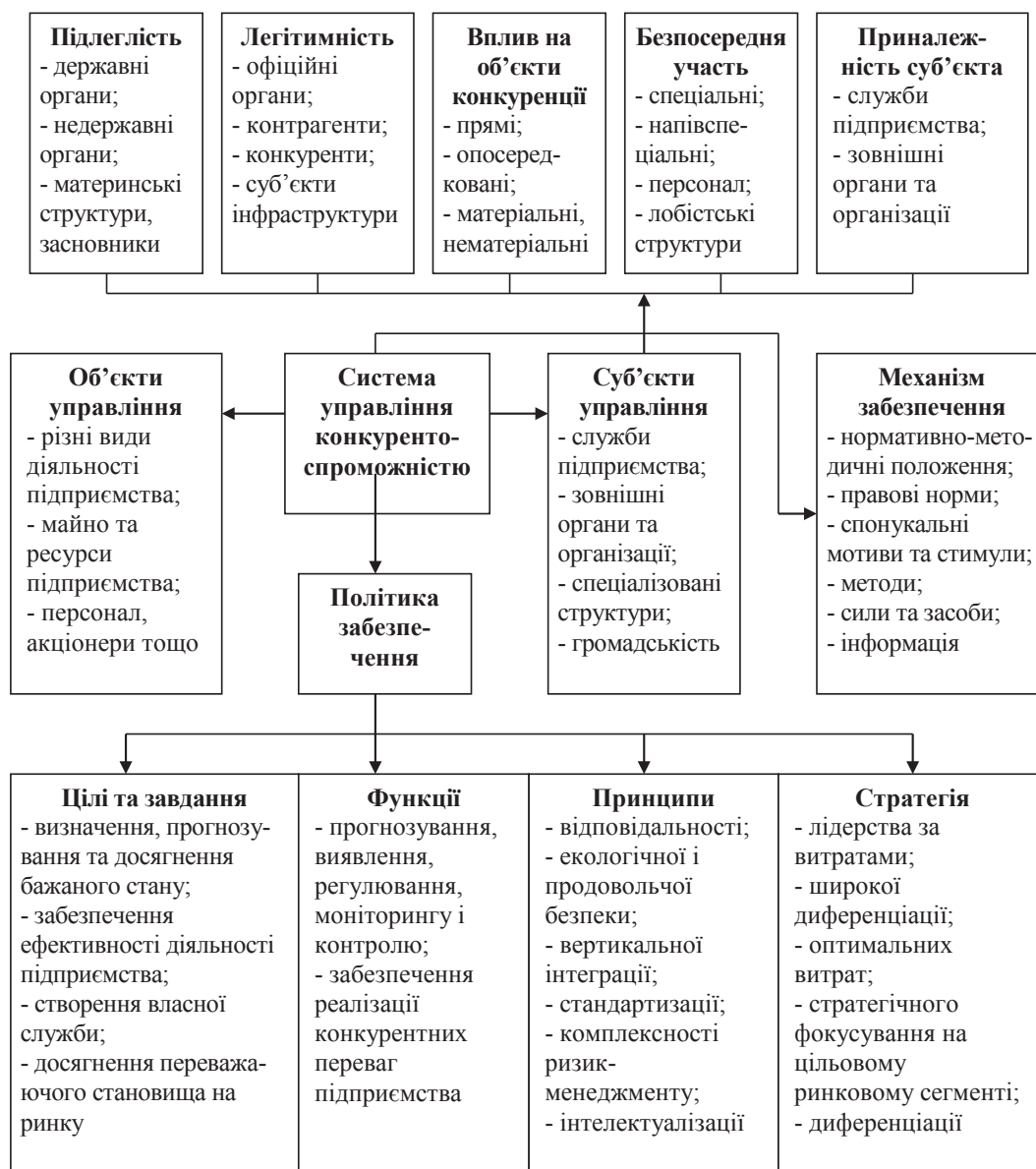

Рис. 2. Базовий інструментарій управління конкурентоспроможністю сільськогосподарського підприємства

Джерело: авторська розробка

приналежність суб'єкта політики забезпечення конкурентоспроможності.

Фактично об'єктами конкурентоспроможності є передусім якісні та цінові характеристики сільськогосподарської продукції, її відповідність потребам і запитам споживача (покупця, посередника і т. ін.). Утім, сюди також відносяться й маркетингові інструменти і засоби, які використовуються підприємством у процесі ведення конкурентної боротьби, характеристики та ефективність використання ресурсно-інвестиційного забезпечення бізнесу.

Критеріями і мірилом конкурентоспроможності підприємства значною мірою виступають фінансово-економічні результати його виробничо-господарської діяльності. Отже, будь-які параметри, заходи та дії, які мають вплив на обсяги та ефективність діяльності, фінансові показники стану підприємства, також є важливими об'єктами управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств.

Врешті-решт, об'єктами управління конкурентоспроможністю підприємства залишаються і параметри його соціальної діяльності та відповідальності, публікації та гавернмент-рілейшнс, а також чинники й умови досягнення ключових стратегічно-управлінських цільових орієнтирів. Доводиться констатувати, що перелік об'єктів управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств доволі аспектний, а також може змінюватися залежно від ситуації на ринку, зміни стратегічних альтернатив, бачення нових перспектив розвитку, що закономірно.

Важливим елементом інструментарію управління конкурентоспроможністю підприємства є його стратегічні рішення. Відомо, що для ведення конкурентної боротьби суб'єктом бізнесу може вибиратися або один або поєднання стратегічних альтернатив із-поміж стратегій: лідерства за витратами; широкої диференціації; оптимальних витрат; стратегічного фокусування на цільовому ринковому сегменті; диференці-

ації. Сьогодні відомі й сучасні, більш конкретизовані стратегічні рішення у сфері управління конкурентоспроможністю підприємств. Але головне в іншому – у фінансово-ресурсних можливостях, доцільності прийняття тих, чи інших стратегій, здатності протидіяти зовнішнім впливам, особливостях підходів до державного регулювання економіко-правового середовища функціонування галузі та ін.

До елементів інструментарію управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств належать й уже згадувані принципи конкурентоспроможності (де засадничими положеннями виступають специфічні характеристики сільськогосподарського виробництва та бізнесу), цілі та завдання і функції управління.

Зазвичай цілі та завдання політики забезпечення конкурентоспроможності тісно узгоджуються і корелюють із характеристиками, параметрами та конкретними показниками, якими оперує суб'єкт бізнесу, формуючи власне нормативно-методичне забезпечення аналізування ефективності та результативності політики в аналізованій сфері. Це, як правило, порівняльна характеристика якості та конкурентоспроможності продукції, частка у цільовому сегменті ринку, міра охоплення споживачів продукції, рівень поінформованості й ставлення суспільного середовища до іміджу підприємства і його продукції.

До цільових орієнтирів політики підприємства у сфері конкурентоспроможності доцільно відносити й не настільки конкретні та, зокрема, якісні характеристики, наприклад параметри ефективності управління і забезпечення конкурентоспроможності, якість бізнес-процесів підприємства, стан сформованості і використання інтелектуально-кадрового забезпечення і т. д.

У контексті функцій управління конкурентоспроможністю сільськогосподарського підприємства важливо, щоб у цій сфері належним чином виконувалися базові функції управління: аналізу, планування, організації, мотивації та контролю. Водночас важливо робити висновки й відносно виконання базової функції – реалізації конкурентних переваг та можливостей підприємства сільського господарства.

Висновки. Значним доповненням теоретико-методологічних засад конкурентоспроможності підприємств аналізованого виду економічної діяльності є врахування висновків щодо позитивних та негативних аспектів світового досвіду управління конкурентоспроможністю в сільському господарстві, що є предметом подальших досліджень.

Узагальнюючи, потрібно наголосити, що земля, будучи ключовим ресурсом сільськогосподарського виробництва, повинна мати власний ринок як об'єктивний атрибут її обігу та використання. Без цього цей ресурс апріорі не може досконало обліковуватися та належним чином ефективно і раціонально використовуватися. Втім, відомо й інше: вільний земельний ринок не функціонує в жодній державі світу. Отже, залежно від умов, що склалися, від соціально-економічного розвитку держави, від ефективності функціонування її державного та громадського секторів має бути винайдено певну модель («формулу») обігу та використання землі, за якої вона використовуватиметься як ресурс, будуть відсутні механізми її монополізації, консервування і неефективного використання включно із забрудненням та виснаженням. Як правило, такі положення виписуються на засадах прийняття земельного кодексу держави, і такий документ прийнято та успішно використовується в ЄС.

Список використаних джерел:

1. Лук'яненко О.Д. Інноваційні фактори глобальної конкурентоспроможності: монографія; Міністерство освіти і науки України, Київський національний університет ім. Вадима Гетьмана. Київ: КНЕУ, 2015. 298 с.
2. Попова В.Г. Міжнародна конкурентоспроможність регіональних господарських комплексів в контексті економічної інтеграції: монографія; Міністерство освіти і науки України, Донецький національний університет. Донецьк: Донецький національний університет, 2013. 229 с.
3. Білорус О., Мацейко Ю. Конкурентоспроможність у сучасному глобальному світі. Економічний часопис XXI. 2002. № 9. С. 12–16.
4. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації: монографія. К.: КНЕУ, 2004. 275 с.
5. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / В.М. Геєць та ін. К.: Інститут економічного прогнозування НАН України; Фенікс, 2003. 1008 с.
6. Лихолат С.М. Історико-аналітичний аналіз розвитку конкурентних відносин в інфраструктурних галузях ринкової економіки. Наук. вісник ЛьвДУВС. Серія «Економічна»; гол. ред. Р.І. Тринько. 2006. Вип. 1(3). С. 72–78.
7. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Я.А. Жаліло, Я.Б. Базиліук, Я.В. Болінська; за ред. Я.А. Жаліло. К.: НІСД, 2005. 388 с.
8. Коно Т. Стратегия и структура японских предприятий; пер. с англ. М.: Прогресс, 1987. 384 с.
9. Ламбен Ж.-Ж. Менеджмент, ориентированный на рынок: стратегический и операционный маркетинг; пер. с англ. под ред. В.Б. Колчанова. СПб.: Питер, 2005. 615 с.
10. Павлова В.А. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка та стратегія забезпечення: монографія. Д.: ДУЕП, 2006. 276 с.
11. Савчук С. Оцінка совокупного конкурентного тиску на підприємство на ринках продукції. Економіст. 2005. № 10. С. 64–68.
12. Сливоцький А. Міграція капіталу як у замислах на кілька років випередити своїх конкурентів; пер. з англ. К.: Пульсари, 2001. 296 с.
13. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации: учеб. пособ. М.: Эксмо, 2004. 544 с.
14. Пасхавер Б.Й. Ринок землі: світовий досвід та національна стратегія. Економіка АПК. 2009. № 3. С. 47–53.
15. Шарий Г.І. Закордонний досвід управління та реформування земельних відносин. Інноваційна економіка. Економіка природокористування та екологізація навколишнього середовища. 2013. № 6(44). С. 165–166.